

مسئولیت مدنی تولیدکنندگان مواد خوراکی در قبال مصرف کنندگان غیر قراردادی در نظام حقوقی افغانستان

پوهنځیار عبدالحمود موسایی

دیارتمنت حقوق، پوهنځی حقوق و علوم سیاسي پوهنتون بدخشان

افغانستان

abmahmoodm@gmail.com

5410-6873-0009-0009

نویسنده

نشان برقی

نشانه ارکاید

چکیده

مسئولیت مدنی ناشی از تولید محصولات مواد خوراکی معیوب مسئولیتی است که در نتیجه استفاده از محصولات خوراکی معیوب رخ می دهد و به مصرف کنندگان ضرر وارد می کند و به همین لحاظ محصولات مذکور را محصولات غیر ایمن می نامند؛ بنابراین سؤالی که مطرح می شود این است که مسئولیت مدنی تولیدکنندگان مواد غذایی در قبال مصرف کنندگان غیر قراردادی در نظام حقوقی افغانستان چگونه است؟ این تحقیق با روش توصیفی تحلیلی به پیدا کردن جواب سؤال مزبور پرداخته است و یافته های تحقیق نشان می دهد که در نظام حقوقی افغانستان برای مسئولیت مدنی تولیدکنندگان قانون مدنی در ماده ۷۷۷ و ماده ۱۹ قانون حمایت از مستهلک اگر چه به صورت صریح بیان نشده اما از آن استنباط می شود که مسئولیت براساس نظریه تقصیر است و همچنان برای تحقق مسئولیت باید یک سلسله ارکان وجود داشته باشد که در نظام حقوقی افغانستان همان ورود ضرر، فعل زیان بار و رابطه سببیت می باشد و در مورد آثار آن نیز باید بیان داشت که افرادی که از مواد خوراکی معیوب آنها ضرری به مصرف کنندگان می رسد دارای مسئولیت حقوقی (جبران خسارت مادی و معنوی) هستند.

کلیدواژه ها: مسئولیت مدنی، تولیدکننده، مصرف کننده، عرضه کننده، مواد خوراکی و حقوق افغانستان

The Civil Liability of Food Producers Towards Non-Contractual Consumers in The Legal System Of Afghanistan

Author
Email
Orcid

Abdulahmood:Musai
Lecturer at the Law Faculty of Badakshan
University
abmahmoodm@gmail.com
0009-0009-6873-5410

Abstract

The civil liability arising from the production of defective food products is a responsibility resulting from the use of such defective food products, causing harm to consumers and thus labeling these products as unsafe. Therefore, the question arises as to what extent the civil liability of food producers towards non-contractual consumers is in the legal system of Afghanistan. This study addresses this question through a descriptive-analytical method and finds that in the legal system of Afghanistan, civil liability for producers is established in the Civil Code under Article 777 and Article 19 of the Consumer Protection Law. Although not explicitly stated, it can be inferred that liability is based on the theory of fault, and still, a series of elements must be present for liability to be established, namely the occurrence of harm, the wrongful act, and causation, which are also applicable in Afghanistan's legal system. Regarding its consequences, it should be noted that individuals who cause harm to consumers by supplying defective food products bear legal liability (compensation for both material and moral damages).

Keywords: Civil Liability, Producer, Consumer, Supplier, Food Products, Afghan Law

مقدمه

انسان یک موجودی است که مانند دیگر موجودات برای ادامه حیات نیاز به تغذیه سالم دارد و به تنهایی نمی‌تواند تمام مواد خوراکی خویش را تولید و یا زرع نماید؛ بنابراین هرکس آنچه را که توان دارد تولید می‌کند و سایر نیازمندی‌های خود را از هم نوع خود خریداری می‌نماید. برای دولت‌ها تأمین امنیت تولید مواد خوراکی سالم یک ضرورت اساسی محسوب می‌شود حتی در کشورهای که تابع بازار آزاد هستند نظارت و کنترل لازم بر مواد خوراکی صورت می‌گیرد کشورها با وجود اینکه تفاوت‌ها در ساختار نظام حقوقی خود دارند باز هم بر محصولات غذایی (اعم از مواد اولیه و فرآورده شده) نظارت و کنترل دارند و مقرراتی در این خصوص وضع نموده‌اند تولیدکنندگان شرکت‌های بزرگ تولیدی مواد خوراکی را تأسیس از دانش و مهارت‌های خاص جهت کسب درآمد بیشتر استفاده می‌کنند و عرضه‌کنندگان آن مواد خوراکی را توزیع می‌نمایند و اینکه خود شرکت‌ها مستقیماً توزیع می‌کنند و گاهی دیده می‌شود که محصولات خوراکی کم کیفیت راهی بازار می‌شود که در نتیجه مفهومی به نام تأمین امنیت غذایی پدید آمده است که نه تنها از سوی فعالان صنعت مواد غذایی، بلکه توسط نظریه‌پردازان حقوق و امنیت ملی کشورها بکاربرده می‌شود.

تبیین مسأله

مسئولیت مدنی ناشی از تولید محصولات مواد خوراکی معیوب مسئولیت است که در نتیجه استفاده از محصولات خوراکی معیوب رخ می‌دهد و به مصرف‌کنندگان غیر قراردادی ضرر وارد می‌کند و به همین لحاظ محصولات مذکور را محصولات غیر ایمن می‌نامند. فکر و اندیش‌ای حمایت از مستهلک محصولات خوراکی در نظام‌های حقوقی کشورهای مختلف شکل گرفت. در افغانستان مخصوصاً بعد از ورود آمریکا به افغانستان پدیده طلبان و معماران خواستند رونق بازار را تضعیف نمایند براین اساس سرمایه‌گذاران واردات خود را به کشور افزایش دادند و یا اینکه مواد اولیه را از کشورهای گوناگون از جمله پاکستان، ازبکستان، ایران و ترکیه وارد ساخته‌اند و شرکت‌های بزرگ تولیدی مواد خوراکی را تهیه نموده‌اند و

محصولات بدون کیفیت را وارد کرده و تولیدات غیراستندارد را تولید می‌کنند و توزیع کنندگان آن را راهی بازار می‌سازند از این جهت به مصرف‌کنندگان ضررهای جسمی و مالی وارد شد. بدون شک یکی از اسباب دستیابی به امنیت مواد خوراکی اصلاح قوانین و مقررات حاکم بر تولید و عرضه مواد خوراکی است، اگر مقررات در این زمینه جامع نباشد به‌خصوص در حوزه مجازات اعم از مجازات جزایی و مدنی تحقق مؤلفه «سلامت موادغذایی» به‌دشواری امکان پذیراست، زیرا نقص مقررات تأمین غذایی کار را مشکل می‌سازد یا سلامت موادخوراکی را تهدید می‌کنند. باوجود قانون عام در افغانستان مانند (قانون مدنی که در ماده ۷۷۶-۷۷۷ و ۱۰۹۷ خود به این موضوع اشاره دارد) که می‌توان قوانین مذکور در زمینه مسئولیت حقوقی مانند: «مبانی، شیوه جبران خسارت و زیان‌های ناشی از عیب مبیع» کمک کند. قانون‌گذار افغانستان ناگزیر شد تا قانون خاصی را تحت عنوان (قانون حمایت از مستهلک وضع نماید. گذر زمان و تولید گسترده انواع مواد خوراکی از جمله مواد غذایی، دارو، تسهیل حمل‌ونقل کالا، سرعت مبادلات مواد خوراکی از نقطه‌ای به نقطه‌ای دیگر و به طور متقابل افزایش مصرف نیاز مردم جامعه به انواع محصولات خوراکی و وجود واسطه‌های گوناگون در تولید و توزیع این محصولات ایجاب می‌کند نظام حقوقی شایسته‌ی برای حمایت از جبران خسارت ناشی از مواد خوراکی آلوده ایجاد شود، که متأسفانه قانون‌گذار افغانستان این موضوع را جدی نگرفته است. با توجه به اینکه هیچ ضرری در جامعه نباید بدون جبران باقی بماند و هر کسی سودی به دست آورد باید پاسخگوی ضرر ناشی از آن باشد. اکنون این پرسش مطرح می‌شود که برای مسئول دانستن تولیدکنندگان مواد خوراکی معیوب چه شرایط، مبانی و آثار در نظام حقوقی افغانستان پیش‌بینی شده است؟ این مسأله در علوم مختلف از جمله فقه اسلامی، اقتصاد و اخلاق ریشه دارد. و ما از منظر حقوق مخصوصاً حیطة‌ی مسئولین مدنی تولیدکنندگان بعد از ورود آمریکار به افغانستان آن را مورد بررسی قرار خواهیم داد روشی که در این مقاله بکار گرفته شده است روش تحلیلی _ توصیفی است.

سوالات تحقیق

سوال اصلی: مسئولیت مدنی تولیدکنندگان مواد خوراکی در قبال مصرف‌کنندگان

غیرقراردادی در نظام حقوقی افغانستان چیست؟

سوالات فرعی:

1. مبانی مسئولیت مدنی تولیدکنندگان مواد خوراکی در قبال مصرف کنندگان غیر قراردادی در نظام حقوقی افغانستان چیست؟
2. ارکان مسئولیت مدنی تولید کنندگان مواد خوراکی در قبال مصرف کنندگان غیر قراردادی در نظام حقوقی افغانستان چیست؟
3. آثار مسئولیت مدنی تولیدکنندگان مواد خوراکی در قبال مصرف کنندگان غیر قراردادی در نظام حقوقی افغانستان چیست؟

اهداف تحقیق

بدون شک هر تحقیقی دارای اهداف است، که محقق را وادار می سازد بر تحقیق، تحقیق حاضر دارای اهداف کلی و جزئی است.

هدف کلی

تبیین مسئولیت مدنی تولیدکنندگان مواد خوراکی در قبال مصرف کنندگان غیر قراردادی در نظام حقوقی افغانستان؛

اهداف جزئی

بررسی مبانی مسئولیت مدنی تولیدکنندگان مواد خوراکی در قبال مصرف کنندگان غیر قراردادی در نظام حقوقی افغانستان؛
 بررسی ارکان مسئولیت مدنی تولیدکنندگان مواد خوراکی در قبال مصرف کنندگان غیر قراردادی در نظام حقوقی افغانستان؛
 بررسی آثار مسئولیت مدنی تولیدکنندگان مواد خوراکی در قبال مصرف کنندگان غیر قراردادی در نظام حقوقی افغانستان؛

پیشینه‌ی تحقیق: در خصوص موضوع حاضر در نظام حقوقی افغانستان کتاب، پایان نامه و مقالات جامع که حق موضوع را کامل ادا کرده باشد نوشته نشده است و تنها یک قانون که در افغانستان به اسم قانون حمایت از مستهلک یاد می شود از طرف قانون گذار افغانستان وضع شده است، اما برخی آثار نوشته شده و مرتبط با موضوع قرارذیل است.

1- مسئولیت مدنی (الزامات خارج از قرارداد) دکتر سید حسین صفایی، ارتباط اثر با موضوع پیشنهادی این است که مبانی مسئولیت مدنی و مسئولیت تولیدکنندگان و عرضه کنندگان کالا و خدمات بیان نموده است که با بخش از موضوع پیشنهاد شده ارتباط دارد اما در مورد

مسئولیت مدنی تولیدکنندگان مواد خوراکی سخنی را بیان نکرده است که تحقیق حاضر به بررسی آن می‌پردازد.

2- مسئولیت مدنی الزام‌های خارج از قرارداد محمد اسحاق رحیمی، ارتباط اثر با موضوع پیشنهادی این است که اثر مذکور مسئولیت مدنی را تعریف و انواع آن را بیان کرده است اما به بررسی مسئولیت مدنی مواد خوراکی معیوب نپرداخته است.

3- مسئولیت مدنی مسئولیت‌های خاص و مختلف دکتر ناصر کاتوزیان، ارتباط اثر با موضوع پیشنهادی این است، که در این کتاب از مسئولیت مالکیت و حفاظت اموال بحث شده است که یک بخش مهم آن مسئولیت مدنی تولیدکنندگان کالا است، که با موضوع پیشنهادی مرتبط است.

4- الزام‌ها و مسئولیت مدنی بدون قرارداد دکتر سید مرتضی قاسم‌زاده، ارتباط اثر با موضوع پیشنهادی این است که کتاب مذکور آثار مسئولیت مدنی را بیان داشته و این موضوع جزء موضوعات پیشنهادی به حساب می‌آید.

5- مسئولیت مدنی غیر قراردادی در حقوق افغانستان دکتر عبدالحسین رسولی، ارتباط اثر یاد شده با موضوع پیشنهادی عبارت است از: در مسئولیت‌های ویژه این کتاب که یک بخش عمده مبحث این کتاب شامل موضوع پیشنهادی می‌شود اما در این کتاب به صورت مشخص به بحث مسئولیت مدنی مواد خوراکی معیوب اشارن نشده است.

روش تحقیق: محتوای این تحقیق حاضر از منابع مکتوب با استفاده از شیوه‌ی کتابخانه‌ای گردآوری شده است، بنابراین منابع تحقیق فعلی با مراجعه به کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها، مقالات نگاشته شده و سایت‌های انترنتی که در این مورد موجود بوده جمع‌آوری شده است، سپس با روش تحلیلی - توصیفی پردازش داده‌ها اقدام صورت گرفته است.

اهمیت تحقیق

این تحقیق در زمینه‌ی مسئولیت مدنی تولیدکنندگان مواد خوراکی معیوب جزء محدود آثار است، که نگاشته شده به ویژه در نظام حقوقی افغانستان است، که می‌توان در امر گسترش جلوگیری عدم استفاده مواد خوراکی معیوب مفید واقع شود و زمینه ساز برای تحقیق‌های دیگری در این بخش باشد.

نتایج ویافته ها

مفهوم مسئولیت مدنی: مسئولیت مدنی (ضمان قهری) (ساکت، 1387: 107) مسئولیت است که در مقام خسارتی که فرد و افراد تحت مراقبت و اداره او و یا اشیاء تحت حفاظت وی به دیگر وارد می کنند و همچنین مسئولیت فرد بر اثر تخلف از انجام تعهدات ناشی از قرارداد را می گویند. (لنگرودی، 1399: 675) به عبارت دیگر «در هر موردی که شخصی ناگزیر از جبران خسارت دیگری باشد، می گویند که وی در برابر شخص جبران خسارت شونده دارای مسئولیت مدنی است و بر مبنای این شخص زیان رساننده ملزم به جبران زیان وارده به متضرر می شود. این نوع مسئولیت بر اساس یک رابط دینی بین زیان زننده ایجاد می شود و اصطلاحات نظیر قرض گیرند، قرض دهند، پرداخت دین و قرض، در این نوع مسئولیت استعمال می گردد». (کاتوزیان، 1386: 46) در این تعریف مسئولیت مدنی در مقابل مسئولیت جزایی قرار خواهد گرفت.

انواع مسئولیت مدنی

الف. مسئولیت قراردادی: مسئولیت قراردادی مسئولیت است که شخصی در عقود (اعم از عقود معین و غیر معین) تعهدی را پذیرفته باشد و به علت عدم انجام آن، تأخیر در انجام آن تعهد یا در حین انجام و یا به سبب انجام آن تعهد به متعهدله ضرری وارد نمایند. به عبارت دیگر آن مسئولیت ناشی از قرارداد نامیده می شود.

ب. مسئولیت غیر قراردادی: منظور از مسئولیت غیر قراردادی آن است، مؤلفه های مسئولیت قراردادی در آن وجود نداشته باشد و همچنین مسئولیت خارج از قرارداد نیز نامیده می شود.

مفهوم تولیدکننده و مصرف کننده

الف. مفهوم تولیدکننده: برای اینکه مفهوم روشنی از تولیدکننده به دست بیاوریم ضروری است تا تعریف از تولید داشته باشیم. تولید در لغت به معنی چیزی را از چیز دیگری ساختن و به وجود آوردن، حاصل کردن اگرچه از طریق زراعت و صناعت آمده است. (عمید، 1387: ذیل واژه ت) در اصطلاح تولید را می توان از دو نظر تعریف کرد.

1- از نظر اقتصادی: از نظر اقتصاد تولید عبارت است از «ایجاد فایده و مطلوبیت برای ارضای خواسته های و نیازهای بشر» (توانای فرد، 1385: 817) بنابراین هر فردی که ایجاد فایده می کند اقدام به تولید نموده است.

2- از نظر حقوقی: از نظر حقوقی اصطلاح تولید نسبت به آنچه در اقتصاد بیان شد محدودتر است. قانون‌گذار افغانستان تولید را چنین تعریف کرده است، تولید عبارت است از «ایجاد، استخراج، استحصال، پرورس، یا بسته‌بندی جنس می‌باشد». (قانون حمایت از مستهلک، 1395: ماده 3) و همچنین تولیدکننده را نیز قانون‌گذار افغانستان تعریف نموده است: «تولیدکننده شخص حقیقی و یا حکمی است که جنس را ایجاد، استخراج، استحصال، پرورس، یا بسته‌بندی نموده باشد». (قانون حمایت از مستهلک، 1395: ماده 3)

ب. مفهوم مصرف‌کننده: برای اینکه مفهوم روشنی از مصرف‌کننده به دست بیاوریم ضروری است تا تعریف از مصرف‌داشته باشیم. مصرف: در لغت از واژه (صرف) گرفته شده است به معنی بکار بردن و خرج کردن است. (دهخدا، ذیل واژه ص) علم اقتصاد مصرف را چنین تعریف نموده است: «بکاربردن کالا و خدمات برای اجابت خواسته‌های انسانی یا به عبارت دیگر مصرف؛ همان از بین بردن مطلوبیت است». (منوچهر، 1372: 925) در کشورهای که وضعیت کار و تولید عادی است، مصرف‌دارای اهمیت ویژه‌ای است زیرا که از یک طرف هدف اقتصادی توزیع و تولید است و از طرف دیگر به چگونگی سرمایه‌گذاری، تولید و تخصیص منابع جهت داده می‌شود. از نظر اقتصادی مصرف‌آخرین مرحله فرایند اقتصادی و متفاوت از مرحله‌های توزیع و تولید است که تقسیم ثروت، جمع‌آوری و تبدیل آن را صورت می‌دهد. از این جهت مصرف نه تنها منفی نبوده بلکه بر خلاف برداشت عمومی لازمه چرخش اقتصاد پویا و سالم است. کالای سرمایه‌ی در مقابل کالای مصرفی بکار می‌رود و کالای سرمایه‌ی برخلاف کالای استهلاکی و مصرف از دوام، ثبات و ارزش بیشتر برخوردار است. پس کالای استهلاکی محصولی است، که برای برآوردن نیاز شخصی استفاده می‌شود و عموماً در برابر تولید بکار می‌رود. مصرف‌کننده (مستهلک) عبارت از شخصی است که چیزی و یا کالایی را مورد استعمال و استفاده قرار می‌دهد. قانون حمایت از مستهلک افغانستان مصرف‌کننده را چنین تعریف نموده است: «مستهلک شخصی است که جنس یا خدمت را جهت مصرف شخصی یا خدمات عامه در بدل قیمت، خریداری نموده باشد». (قانون حمایت از مستهلک، 1395: ماده 3) از تعریف قانونگذار چنین نتیجه می‌گیریم که مصرف‌کننده دو نوع است:

1- مصرف کننده عام: عبارت است از هر فردی که کالای سرمایه‌ی، واسطه‌ی و نهایی را مورد استفاده قرار می‌دهد. این تعریف در برگیرنده تمام شهروندان است؛ زیرا که در این مفهوم تولیدکننده که مواد خام را خریدای می‌کنند نیز مصرف کننده است.

2- مصرف کننده خاص: عبارت است از هر فردی که کالای نهایی را در جهت رفع حوایج زندگی خود مورد استعمال قرار می‌دهد. در نظام‌های حقوقی که از مصرف کننده حمایت می‌کنند تنها مصرف کنندگانی را مورد حمایت قانونی خود قرار می‌دهند که مصرف کنندگان بر معنی خاص باشد. برخی از نویسندگان نیز گفته‌اند: مصرف کننده، افراد حقیقی یا حکمی هستند که برای رفع ضرورت‌های خود بدون در نظر داشت سود تجارتي، عوضی را در بدل مقداری از کالا و خدمات جزئی که رافع آن نیازمندی باشد می‌پردازند. (اکبری، 1391: 3)

مفهوم عرضه کننده و مواد خوراکی

الف. مفهوم عرضه کننده: اگرچه تعریف عرضه کننده محصولات تا حدودی واضح است، با این حال باید اظهار داشت که شناخت دقیق و تشخیص دایره شمول این مفهوم نیز از دیگر سختی‌های فراروی اجرای قواعد حمایت از مصرف کنندگان است. بر این اساس اینکه مفهوم عرضه کننده هم در شناسایی قلمرو قوانین مورد بحث، عاملی تشخیص کننده است. از این جهت لازم است تا تعریف مشخصی از عرضه کننده داشته باشیم تا اینکه زورمندان و تقلب کاران از حمایتی که قانون برای زیردستان مدنظر گرفته فرار نکنند و فلسفه وجود قانون حمایت از مصرف کننده از بین نرود. بر همین اساس بسیاری از قوانین اعم از (داخلی و بین المللی) عرضه کننده را تعریف و ویژگی‌های لازم وی را بیان کرده‌اند. در علم اقتصاد عرضه کننده، این گونه تعریف شده است: «عرضه مقادیر کالا است که فروشندگان کالاحاضر و قادرند در قیمت‌های مختلف و در واحد زمان برای فروش به بازار ارائه کنند». (نوفرستی، ۱۳۹۰: ۱۰۴) عرضه در مقابل تقاضا به کار می‌رود و خاص تر از توزیع است. حقوق دانان نیز عرضه را مشابه به معنایی که در علم اقتصاد بیان شد استعمال کردند. قانون گذار افغانستان در قانون حمایت از مستهلک در فقره ۸ و ۹ ماده ۳ خود به تعریف عرضه و عرضه کننده پرداخته است، در فقره ۸ ماده ۳ در تعریف عرضه چنین بیان می‌دارد «عرضه: فروش طور نقد یا به اقساط مبادله و اجاره جنس یا خدمت می‌باشد، به استثنای هبه، مگر که به منظور تبلیغات تجارتي صورت گرفته باشد». (قانون حمایت از مستهلک،

1395: ماده ۳) و در بند ۹ همان ماده عرضه کننده را اینگونه تعریف نموده است «عرضه کننده شخصی است که جنس یا خدمت را عرضه نموده باشد».

ب. مفهوم مواد غذایی: خوراکی در لغت به معنی غذا، خوردنی، طعام و هرآنچه که قابلیت خوردن را داشته باشد آمده است. (عمید، واژخ) قانون حمایت از مستهلک نیز تعریفی از خوراکی نشده است و اینکه چه چیز در قلمرو مواد خوراکی داخل است نیز هیچ بیان نشده است. از این جهت که قانون گذار افغانستان در این مورد سکوت را اختیار کردند ناگزیر می شویم تا به عرف مراجعه نماییم. چرا عرف یکی از منابع حقوق به شمار می آید و از آنجا که مواد خوراکی امری موضوعی است، در رسیدگی های قضایی، قاضی قضیه برای اینکه توان تشخیص را داشته باشد که در دعوا مطروحه مورد دعوا از مصادیق مواد خوراکی است یا خیر، اولاً آنچه که مقبول و پسندیده نزد خردمندان است (عرف) را معیار قرار می دهد و در صورت شک در این مورد، کارشناس نظر خواهد داد. نظر کارشناس بایستی وجدان دادرس را قناعت بدهد و هیچ گاه براو تحمیل نخواهد شد. (کاتوزیان، 1392: 130).

مبانی مسئولیت مدنی تولیدکنندگان مواد خوراکی در برابر مصرف کنندگان غیر قراردادی

بند اول: مسئولیت مبتنی بر تقصیر: تئوری تقصیر نخستین تئوری مسئولیت مدنی است و قانون گذار افغانستان آن در ماده 776 و 777 قانون مدنی پذیرفته است و بیان می دارد: «هرگاه به اثر خطا و تقصیر ضرری به غیر عاید گردد مرتکب به جبران خسارت مکلف می باشد». (قانون مدنی، 1355: ماده 776) و همچنان ماده بعدی همین قانون مشعر است که: «هر نوع تعدای که از آن ضرری به غیر از اضرار مندرج مواد فوق به شخص دیگری عاید گردد، مرتکب به جبران خسارت مکلف می باشد». (قانون مدنی، 1355: ماده 777) در قانون مزبور تعریفی از تقصیر نشده و تنها آن را مبانی مسئولیت مدنی قرار داده استاز متن قانون افغانستان درک می گردد که قانون گذار تئوری تقصیر را قبول کرده؛ ولیکن با تحولات در به وجود آمدن تولید و مصرف این تئوری نیز توانست، از نابسامانی، بی عدالتی و نابرابری اجتماعی جلوگیری کند. در مقابل وضعیت جدید، مسئولیت مدنی خارج از قرارداد نیز کهن و فرسوده می باشد و جوابگوی ضروریات نوین نبوده؛ چراکه مسئولیت مدنی خارج از قرارداد بر مبنای تقصیر استوار بود. جهت اینکه تولیدکنندگان و عرضه کنندگان محصولات مواد خوراکی مسئولیت پیدا کنند خریدار بایستی تقصیر و رابطه سببیت میان

تقصیر و زیان‌های وارده را ثابت می‌کرد. نظربه مغلق و پیچیده شدن تولید و شبکه توزیع و عرضه ثبوت این گونه تقصیر برای خریدار برخی اوقات ناممکن بود. صرف نظر از این در اکثریت از زیان‌ها اصولاً تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان مرتکب هیچ‌گونه تقصیری نمی‌شوند. در نتیجه اکثریت زیان‌های وارده به خریدار جبران نشده باقی خواهد ماند. در مقابل خریدار به واسطه گسترش صنعت و کارخانه‌جات به مفاد سرشاری دست پیدا کرده بود. در راه پراخم و پیچ تولید و توزیع نه تنها تمیز تقصیر مشکل است که در موارد زیادی نیز تقصیر اتفاق نه افتاده است تا براساس قواعد عمومی ضمانتی به بار آید. برای مصرفی شدن بیش‌ازپیش جامعه امروزی بلند رفتن تنوع در محصولات خوراکی و خدمات و پیچیدگی روند تولید و ارائه آن‌ها در اکثریت موارد خریدار در این ناکام باقی می‌ماند، چراکه ثبوت تقصیر در وقتی ممکن است که خریدار احاطه و اطلاع ضروری در نحوه ساخت محصولات خوراکی و ترتیب آن داشته باشد. در حالی که نظر به توسعه و گسترش محصولات مصرفی، توقع این گونه اطلاع از خریدار عادی نباید داشته باشیم. به طور خلاصه می‌توان گفت که فواید و سود تولید و عرضه را سرمایه‌داران می‌گیرند، اما ضرر آن را بر خریدار تحمیل می‌کنند و عدالت به چنین نابسامانی مخالف دارد، هرچند که دو طرف عقد بی گناه باشند و این سبب شد که تئوری‌های نوینی در زمینه مسئولیت مدنی تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان مواد خوراکی مطرح شود.

مسئولیت محض: تئوری تقصیر هر چند برای حمایت از سازندگان از جایگاه ویژه‌ی برخوردار بود؛ اما وسیله خوبی برای حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان مواد خوراکی نبود. سازندگان و تولیدپیشگان با استفاده از این فرصت تلاش برای تولید بیشتر و درآمد زیادتر می‌کردند و از طرف دیگر مقابل زیان‌های روزافزون به خریدارها از مسئولیت جبران آن ضرر معاف بودند. زیرا که یا دارای تقصیر نبودند و یا هم اثبات تقصیر شان کار دشوار بود. این نابسامانی سبب ظهور اعتراضات مردمی گردید. این اعتراضات سبب شد تا اینکه صاحبان فکر و اندیشه در تلاش حل این معضل باشند. حقوق‌دانان، فلاسفه و سایر دانشمندان این اعتراضات مردمی را برحق دانسته و جامعه سرمایه‌گذاری را ناچار ساختند تا کسانی که سود سرشار را به دست می‌آورند بایست بخشی از ضررها را نیز جبران کنند. این نظریه در قالب ایده‌های نوین مطرح و عملی شد. تئوری خطر و اقدام نامتعارف از جمله این ایده‌ها بود که تعریفی نوی از عدالت ارائه شد. عدالت تنها تقسیم عادلانه سرمایه و خوبی‌های آن نیست،

بلکه همراه آن بایستی ضررهای وارده نیز به طور منصفانه تقسیم شود و تنها بر عهده متضرر تحمیل نشود. لازمه همبستگی اجتماعی نیز همین گونه است. البته تئوری تقصیر و اینکه هر شخص در بند خطای خویش بوده باشد، صحیح تلقی گردید، اما بسنده دانسته نشد. تقصیر نتیجه عمل بد است، که فرد مقصر باید مسئولیت آن را خودش به تنهایی بر دوش بکشد. بردوش کشیدن گناه دیگری امر منطقی نیست. ولی برخی اوقات بدون اختیار ضرری را متوجه متضرر می کند که در این مورد منصفانه نیست که متضرر به تنهایی آن را به عهده خود بکشد. ضرری که به مصرف کننده مواد خوراکی می رسد نوعاً از قسم دوم است. به قول یکی از دانشمندان: «راننده بی مبالات مکافات خودسری به تنهایی می بیند، لیکن خریدار بی گناهی که همراه با سایر مصرف کنندگان کالایی را می خرد و از عیب اتفاقی تولید صدمه می خورد، شایسته نیست که به تنهایی عیب چرخه تولید را متحمل شود؛ چرخه ای که به سود همگان در گردش است و عیب اتفاقی نیز لازمه حرکت طبیعی آن است». با این زمینه ی اجتماعی و فکری مسئولیت محض متمایل گشت. هدف تئوری نوین ایجاد تعادل اقتصادی دانسته شد. در تئوری مسئولیت محض، تنها رابطه سببیت میان عیب محصولات خوراکی و یا خدمات و ایجاد ضرر بسنده است و نیازی به ثبوت تقصیر تولیدکننده و عرضه کننده نیست، همین گونه ضرری نیست که رابطه قراردادی بین متضرر و فروشنده وجود داشته باشد. براین مبنا عرضه کننده در ایمنی و سلامت محصولات و خدمات دقت و توجه بیشتر خواهد کرد. برای به حداقل رساندن مجموع مصرف های حوادث جلوگیری از حادثه، مسئولیت بردوش شخصی قرار گیرد که آگاهی بیشتری در مورد خطرات دارد و توانایی جلوگیری از آن را نیز دارد. در ارتباط بین مصرف کننده و عرضه کننده این تولیدکننده و عرضه کننده است که بر مبنای مسئولیت محض از خطرات محصولات و خدمات اطلاع بیشتر دارد و یا اینکه می تواند داشته باشد و برای بدوش کشیدن هزینه های آن نیز مناسب تر است. این موضوع سبب می گردد که: وی برای رفع خطرات و افزایش کمیت و کیفیت و سلامت محصولات خوراکی تلاش بیشتر کند. همین گونه کالای خود را بیمه نموده، زمینه تقسیم زیان در جامعه و بالابردن رفاه اجتماعی را فراهم کند. در مسئولیت محض تولیدکنندگان وقتی از زیر دوش مسئولیت بری می گردند که ثابت کنند عیب محصولات منسوب به آنها نیست. مانند اینکه ثابت کنند: عیب در وقت فروش وجود نداشته و یا بعداً عیب به وجود آمده است؛ یا که عیب بر اثر قوانین آمره ی بوده که

توسط مقامات عمومی وضع گردیده است. اتحادیه اروپا با تصویب دستورالعمل در سال 1985 و قبول مسئولیت محض تولیدکنندگان محصولات خوراکی معیوب، اجرا و رعایت دستورالعمل فوق را برای تمامی اعضای خود الزام آور کرد. همچنین آمریکا نیز در نسخه سوم تبصره نوین حقوق مدنی سال ۱۹۹۷ نیز نظریه مسئولیت محض را پیش‌بینی کرده است. (صفایی و همکاران، ۱۳۹۴: شماره 6، ص 47) تئوری مسئولیت محض در قوانین اکثریت کشورهای توسعه یافته‌ی جهان برای تولیدکنندگان محصولات خوراکی پذیرفته شده است.

مبانی مسئولیت مدنی تولیدکنندگان مواد خوراکی در فقه اسلامی: قانون

حمایت از مستهلک افغانستان در ماده دوم خود نخستین هدف و رسالت این قانون را حمایت از مصرف‌کننده در مقابل تقلب و اعمال گمراه‌کننده و معلومات غیر واقعی تولیدکنندگان یا عرضه‌کنندگان جنس اعم از (مواد خوراکی و غیره) خدمات دانسته شده است. بدون تردید این‌گونه اهداف از منظر فقه اسلامی نیز امر مقدس و مطلوب دانسته می‌شود؛ زیرا که برقراری نظم و عدالت اجتماعی و جلوگیری از کلاهبرداری در نصوص دینی مورد تأکید قرار گرفته است. خداوند (ج) در قرآن کریم می‌فرماید: (إن الله يأمر بالعدل والاحسان). (سوره نحل، آیه 90) ترجمه: (یعنی خداوند به عدالت و نیکوکاری فرمان داده است). با این ویژگی قاعده مشهور فقهی لاضرر از مهم‌ترین مبنای فقهی حقوق حمایت از مصرف‌کنندگان است. این قاعده از متن روایتی که از رسول الله (صلی الله علیه وسلم) روایت شده گرفته شده است که رسول الله (صلی الله علیه وسلم) فرمود: (لاضرر ولاضراری الاسلام). کاتوزیا، دوره 38، 1387: شماره 3، ص 339) ترجمه: (یعنی دین مبین اسلام زیان رسانیدن با خود و دیگران را ممنوع قرار داده است). هدف این است که در روایت هم بیان شد به دیگران زیان نرسانید و هم از آن استنباط می‌شود که اگر شخصی زیان وارد نماید آن جبران کند. در مسئولیت محض ضررهای وارده به موجب معیوب بودن محصولات خوراکی است که باید جبران شود. بدین ترتیب مسئولیت تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان، نه تنها مخالف فقه اسلامی نیست بلکه دارای مبانی محکم و استوار می‌باشد.

در بحث اتلاف با اینکه رأی اکثر دانشمندان فقه بر آن است که تقصیر، یکی از ارکان مسئولیت مدنی است، اما اکثریت فقها بر این نظراند، که از اطلاق قاعده اتلاف دانسته می‌شود که تقصیر رکن مسئولیت مدنی نمی‌باشد و مبنای آن ورود زیان به دیگران است و

ملاک آن نیز صدق عرفی اتلاف است. (مراغی، 1425 ق: 435) در بحث ضمان اتلاف غاصب علمای فقه حنفی عمدی بودن را شرط ندانسته‌اند. در اتلاف مستقیم اگر به خطا مال شخص دیگری را تلف نماید، ضمان خسارت وارد شده می‌باشد. افزون بر آن می‌توان مسئولیت تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان مواد خوراکی را براساس قواعد فقهی ذیل توجیه کرد: «الضرر یزال» «الضرر یدفع بقدر الامکان» «الخراج بالضمن» «الغنم بالغرم» «من اتلف مال غیره فهوله ضمان» (ابراهیم زلمی، 1398: 455) «المغرور یرجع علی من غره» (زرکلام، بی تا: ص 6) همان گونه که بعضی از دانشمندان بیان کرده‌اند: آنچه مبنای مسئولیت را در فقه اسلامی تشکیل می‌دهد، به مسئولیت محض بسیار همخوانی دارد نسبت به تئوری تقصیر. صرفاً برخی موارد است که دلیل مخصوص تقصیر رکن مسئولیت به شمار می‌آید و بدون آن ضمان به وجود نمی‌آید. ارتباط تلازم عرفی میان تولید محصولات خوراکی معیوب و ضررهای ناشی از آن وجود دارد و به همین علت بایست مسئولیت ناشی از عیب تولید محصولات را به آن نسبت داد و او را مسئول جبران ضررهای وارده به مصرف‌کننده مواد خوراکی دانست.

ارکان مسئولیت مدنی تولیدکنندگان مواد خوراکی در قبال مصرف‌کنندگان غیر قراردادی در نظام حقوقی افغانستان

عیب: در قانون حمایت از مستهلک افغانستان تعریفی از عیب نشده؛ اما در ماده اول فقره 11 قانون مزبور جنس غیر مصئون را این گونه تعریف نموده است که: «جنس غیر مصئون: جنسی است که با وجود استفاده آن مطابق رهنمود داده شده، سبب ایجاد ضرر جسمی مستهلک گردیده باشد». (قانون حمایت از مستهلک، 1395: ماده 1) از تعریف قانون‌گذار استنباط می‌گردد که جنس یک واژه عام بوده و در نظام حقوقی افغانستان شامل تمام محصولات می‌گردد اعم از محصولات غذایی و غیر غذایی و همچنین قانون مدنی نیز عیب را تعریف نکرده؛ ولیکن در ماده اول قانون مدنی فقره دوم بیان نموده است در صورتی که حکم قانون موجود نباشد محکمه مطابق فقه اسلامی به‌ویژه فقه حنفی حکم را صادر نماید؛ برای مفهوم عیب با استناد به ماده مزبور رجوع می‌نماییم به فقه اسلامی و در فقه حنفی عیب را چنین تعریف نموده است که: «عیب عبارت است از آن چیزی که نزد تجار و اهل خبره نقصانی در ثمن مبیع به بار آورد». (الزحیلی، 3130) به طور خلاصه می‌توان گفت که مواد خوراکی زمانی معیوب تلقی می‌گردد که سلامت آن به گونه‌ای که افراد انتظار آن

را داشته باشند نبوده باشد. سلامت محصولات خوراکی شامل امنیت فرآورده آن نیز می‌گردد. با استناد از ماده 1097 قانون مدنی وقف به صورت جمع‌بندی می‌توان عیب را نظام حقوقی افغانستان این‌گونه تعریف نماییم که: (عیب آن است که کالا وقت تسلیم از صفت‌های که وجود آن نزد خریدار دارای اهمیت ویژه بود خالی باشد یا در آن عیبی مشاهده گردد که سبب کاهش قیمت یا منفعت آن حسب مقصود اصلی معامله یا ظاهر شیئی و یا هدف که به آن آماده گردیده، شود).

مفهوم و انواع ضرر

الف. مفهوم ضرر: ضرردر لغت به معنی گزند و زیان، تنگنا، خسارت به شخص یا اموال. (عمید، ذیل واژه (ض)) ضرر در اصطلاح به همان معنای لغوی خود به کاررفته است و در قوانین افغانستان از ضرر تعریفی نشده است اما قانون مدنی در ماده 779 خود ضرر را به معنی لغوی آن به کاربرد است که بیان می‌دارد: «محکمه جبران خسارت را به تناسب ضرر عانده تعیین می‌نماید، مشروط بر آنکه ضرر مذکور مستقیماً از فعل مضر نشأت کرده باشد». (قانون مدنی، 1355: ماده 779) برخی‌ها ضرر را چنین تعریف کرده‌اند: «ضرر عبارت است از زیان وارده بر شخص.... و آن هر گونه کاهش در کمیت یا کیفیت مال شخص زیان‌دیده که در باب تعهدات از عدم انجام تعهد یا تأخیر در انجام آن ناشی می‌شود». (قاسمی، 1392: 197) به طور خلاصه حقوق‌دانان افغانستان ضرر را به مفهوم عرفی آن قابل پذیرش می‌دانند.

ب. انواع ضرر: ضرری که به فرد وارد می‌گردد، به اعتبار موضوع به سه نوع مادی، معنوی و بدنی می‌باشد. ضررمادی نیز بر دو نوع است ضرر مثبت همان از بین رفتن مال که وجود داشته است و ضرر منفی همان عدم النفع است برای روشن شدن بهتر موضوع اولاً انواع ضرربدنی سپس ضررمالی و در ادامه ضرر معنوی مورد بررسی قرار خواهد گرفت. ضرربدنی؛ اولین ضرری که در اثر استفاده مواد غذایی به نظر می‌رسد همان ضرر جسمانی است؛ اما جبران این زیان عیناً قابل امکان نیست از همین جهت قانون‌گذار برای آن جبران مالی را با پیروی از فقه اسلامی پیش‌بینی نموده است و قانون مدنی در ماده 774 خود بیان می‌دارد: «شخصی که مرتکب فعل مضر از قبیل قتل، جرح، ضرب و یا دیگر انواع اذیت بر نفس گردد، به جبران خسارت وارده مکلف می‌باشد». ضرر جسمانی گاهی سبب زیان-های مالی می‌گردد مانند هزینه تداوی؛ و برخی وقت‌ها به طور درد و رنج آشکار می‌شود

مانند ازبین رفتن زیبای که در اثر منفجر شدن بسته شیر در دست مصرف کننده سبب صدمه صورت آن می شود و بعضی وقت ها امکان دارد که ضرر جسمانی مرکب از ضرر مادی و معنوی باشد مانند ازبین رفتن زیبایی و هزینه تداوی آن که در ذیل ضررهای مادی و معنوی را مورد بررسی قرار می دهیم.

ضرر مالی؛ ضرر مالی عبارت از ضرری است که به پول قابل تقویم باشد و به عبارت دیگر ضرر مالی عبارت از ضرری است که در نتیجه ازبین رفتن اعیان و اموال یا کمی در قسمت ارزش آن مال و ملکیت معنوی یا ازبین رفتن منفعت و حق مشروع اشخاص، به آنان وارد گردد. (رحیمی، 1397: 56) از دید حقوق دانان افغانستان و همچنین در میان تمام فقها شک نیست که هرفردی مالی دیگر را ازبین ببرد باید مسئول جبران خسارت را پرداخت نماید. قانون مدنی در این مورد بیان می کند که فردی که مال دیگر را ازبین ببرد مسئول جبران زیان آن است. (قانون مدنی، 1355: ماده 758) همین گونه اتلاف مال غیر را ضمان می پندارد. (قانون مدنی، 1355: ماده 759) در هر صورت هنگامی که فعل یا ترک فعل فردی موجب ازبین خود مال، منفعت مالی، حقوق مالی یا کاهش قیمت مال دیگر گردد، بر مبنای قواعد عمومی مسئولیت مدنی ملزم به جبران آن زیان بوده و بایستی آن را جبران کند. (رحیمی، 1397: 57)

ضرر معنوی؛ عبارت از ضرری است که به حیثیت و اعتبار اشخاص وارد می گردد و یا اینکه سبب صدمه روحی به آن می شود. براساس این تعریف ضرر معنوی دو نوع است یکی زیان های مربوط به حیثیت و اعتبار شخص، دوم زیان های مربوط به لطمه زدن به عواطف و ایجاد درد ورنج روحی که فرد متضرر با ازدست دادن عزیزان خود آن ها را متحمل می - گردد. این تعریفی که از ضرر شد جامع نیست چون شامل تمام مصادیق خسارت معنوی نمی شود و به طور خلاصه می توان زیان معنوی را این گونه تعریف نمود: «خسارت معنوی: عبارت از خسارت وارده به حیثیت یا اعتبار، شخصیت، جسم، روح، آزادی و هر حق دیگر قانونی فرد که جنبه مادی ندارد». (رحیمی، 1397: 61) در مورد اینکه ضرر معنوی قابل جبران به مال است و یا خیر؟ برخی آن را قبول دارند و برخی دیگر آن را نمی پذیرند و در نظام حقوقی افغانستان ضرر معنوی قابل جبران است چنانکه که قانون مدنی سابق بیان

می‌دارد: «1- جبران خسارت شامل سنجش ضرر معنوی نیز می‌باشد...». (قانون مدنی، 1355: ماده 778) در بنیاد اول ماده فوق به صورت واضح ضرر معنوی را مانند ضرر مادی قابل جبران دانسته است، حتی ضررهای وارده بر اقارب متضرر را نیز از جمله ضررهای مسلم و مورد قبول قرارداده است که بیان می‌کند: «2- اگر سبب وفات شخص که مورد تعدی واقع گردیده، ضرر معنوی به زوج و اقارب وی عاید گردد، محکمه می‌تواند برای زوج و اقارب تا درجه دوم به جبران خسارت حکم نماید». (قانون مدنی، 1355: ماده 778، فقرة 2) بر اساس ماده مزبور هرگاه به اثر فوت متضرر یا دیگر صدمات وارد شده بر آن به صورت غیر مستقیم به اقارب وی زیان برسد محکمه تنها نسبت به جبران ضرر معنوی زوج و نزدیکان آن تا درجه دوم مانند: پدر، مادر، جد، جده، ولد، ولد، برادران و خواهر آن رأی صادر می‌کند، سایر اقارب آن اگرچه گرفتارالم روحی و زیان معنوی ناشی از فقدان مرحوم شده باشند، نمی‌توانند طلب جبران خسارت معنوی کنند. (قاسمی، 1387: 220) اگر مصدوم در وقت سلامتی به هر چهار گروه فوق نفقه می‌پرداخته است و در اثر مصدومیت‌های که از سوی ضارب به فرد رسیده و این افراد از نفقه محروم شده‌اند، باید ضارب تمام مصرف-های این اشخاص را به علت اینکه تحت تکفل مصدوم قرار داشته‌اند پرداخت نماید. (مجددی، 1398: 90) و همان‌گونه می‌توان در خواست جبران خسارت از اشخاص حقوقی کرد مانند سوء استفاده از مارک یک شرکت صاحب شهرت که سبب از بین رفتن اعتبار آن گردد متقلب باید جبران خسارت معنوی نماید.

لزوم برقراری رابطه سببیت و عدم احراز علمی آن

الف. لزوم برقراری رابطه سببیت: با استناد به ماده 779 قانون مدنی هدف از رابطه سببیت این می‌باشد که زیان وارده نتیجه مستقیم تقصیر ارتکاب فعل مضر شخص باشد؛ یعنی اینکه تقصیر فرد علت زیان وارده باشد تا اینکه محکمه شخص را ناچار به پرداخت جبران خسارت نماید. (رسولی، 1398: 244) در غیر این صورت نمی‌توان شخص را مجبور ساخت تا اینکه زیان وارده را جبران کند. در زمینه مواد غذایی ممکن است یک مواد غذایی معیوب تولید شود و بعد از چندین واسطه بر مصرف‌کننده برسد و در اثر استفاده آن وی متضرر گردد در این صورت باید رابطه سببیت را ثابت نماید که زیان وارده مستقیماً ناشی از فعل تولیدکننده بوده است. در این باره قاضی برای احراز این سببیت عرفی به اوضاع و احوال نگاه خواهد کرد.

ب. عدم احراز علمی آن: به موجب ماده 987 قانون مدنی کسی مدعی ضرر و خواهان جبران خسارت است باید در پیشگاه محکمه آن را به اثبات برساند؛ چراکه او مدعی است و مدعی باید خواسته خود را نزد محکمه ثابت نماید. اثبات تقصیر در اکثریت موارد آسان است اما در مورد مواد خوراکی اثبات تقصیر تولیدکننده کاری است دشوار که مصرف کننده را ناچار می سازد تا به نظر کارشناس مراجعه نماید و کارشناس هم نمی تواند نظر دقیق در این مورد ابراز کند و محکمه باید به دلایل قانع کننده حکم صادر کند. در مورد نبود دلایل باید به نظر کارشناس حکم را صادر کند که در چنین مورد مدعی متضرر به بی حقی محکوم می شود و وجدان حقوقی این را نمی پذیرد از این جهت پیشنهاد می گردد که در مورد مواد خوراکی از آنجا که مصرف اینگونه فرآورده در ارتباط مستقیم به سلامت انسان قاضی احوال و اوضاع مخصوص دعوا، سلامتی مدعی را پیش از مصرف و بعد از مصرف اماره قرارداده و مدعی را از مشکل اثبات تقصیر برهاند.

آثار مسئولیت مدنی تولیدکنندگان مواد خوراکی در نظام حقوقی افغانستان

جبران خسارت: نظام حقوقی افغانستان در مورد ضررهای ناشی از محصولات معیوب ملاک خاصی جهت جبران خسارت پیش بینی نکرده است، اصولاً قاعده کلی جبران خسارت در مورد ضررهای ناشی از محصولات معیوب قابل اعمال می باشد، براین اساس بحث تفصیلی جبران خسارت را باید در نظام حقوقی افغانستان جست. همان گونه که بیان شد، آنچه به صورت مختصر ذکر می شود که علی الاصل بنابر ویژگی های فرآورده های خوراکی بیشتر مطرح است. منظور از جبران خسارت از میان بردن آسیب و ضررهایی است، که به افراد یا مالکیت آن ها در در نتیجه تخلف فاعل ضرر وارد می شود و میزان آن متناسب به ضرر و محرومیت متضرر از حقوقی است که در صورت عدم تخلف فاعل ضرر دریافت می نمود عامل ضرر به عنوان مسئول در این مورد مکلف است، که زیان های وارده را جبران کند. به عبارت دیگر، جبران خسارت مبلغی از نقود و هر چیزی دیگری است که خسارت وارده به متضرر و دارایی اذ دست رفته آن را که در نتیجه طبیعی فعل زیان بار است. جبران می نماید. (رحیمی، 1397: 117) برای مثال مغازه داری خوردنی فاسد شده را به مسافری عابری می فروشد و خریدار در اثر مصرف آن مسموم شده و در اثر این مسمومیت تصادف می نماید که هم خودش صدمه می بیند و هم موترش، در این صورت باید فروشنده خسارت

مالی و جانی مصرف کننده را جبران نماید، جبران خسارت عامل، زیانها و آسیبها و مضرات را از بین می برد.

شیوه های جبران خسارت: عامل ضرر به هدف اعاده متضرر به حالت پیش از تخلف و تقصیر، بعضی وقتها عین ضرر وارده را مرفوع می نماید که از آن بنام روش عینی جبران خسارت یاد می شود؛ اما گاهی عامل ضرر، خسارت وارده را به وسیله عوض جبران می نماید که از آن به جبران زیان بالمثل تعبیر می شود.

نتیجه گیری

در این تحقیق تلاش شده است که تا مسئولیت مدنی تولیدکنندگان، عرضه کنندگان و فروشندگان مواد خوراکی را در قبال مصرف، کنندگان غیر قراردادی از لحاظ حقوق موضوعه افغانستان و نظریات دانشمندان حقوق تا حد امکان مورد بررسی قرارداد و نقاط ضعف و قوت آن را با توجه به نظام های حقوقی کشورهای توسعه یافته در این مورد، شناسایی گردد و در نهایت نتایج زیر به دست ما حاصل شد،

با توجه به نقش و ارزش مواد خوراکی که بیان شد، مواد غذایی مستقیماً بر سلامت انسان نقش حیاتی دارد باید هر فردی که سود بیشتر به دست می آرد زیانهای ناشی از آن را جبران نماید و محاکم باید ابزاری به دست داشته باشند که توسط آن مقصر را ملزم به جبران خسارت کنند، البته ابزارهای عمومی مانند قانون مدنی کارایی ضروری ندارند؛ زیرا که متضرر از مصرف غذای فاسد نه از فسخ عقد ضرر می بیند و نه هم از قیمت محصولات معیوب و سالم که در مقابل آن ارزش خسارت آن را جبران می نماید. از همین جهت مبانی مختلفی که دانشمندان علم حقوق در مورد مسئولیت مدنی تولیدکنندگان، عرضه کنندگان و فروشندگان مواد خوراکی ارائه کرده بودند، ما آن را در قالب مسئولیت غیر قراردادی بیان کردیم.

مبانی مسئولیت مدنی تولیدکنندگان مواد خوراکی در نظام حقوقی افغانستان هیچ پیشروی وجود ندارد. از همین جهت در این مقاله تلاش شد تا اینکه با انتقاد برخی مبانی، مبانی مناسب برای تولیدکنندگان مواد خوراکی پیدانماییم که در نهایت مبنای مسئولیت محض، مناسبترین مبنا می باشد و گاهی می توان تئوری تقصیر را قابل پذیرش دانست.

در مورد ارکان مسئولیت مدنی تولیدکنندگان باید بیان داشت که همین گونه که برای تحقیق هر مسئولیت دیگری یک سلسله ارکان ضروری است، برای مسئولیت مدنی تولیدکنندگان مواد خوراکی نیز ضروری می‌باشد. ارکان مسئولیت مدنی تولیدکنندگان مواد خوراکی عبارت اند از: فعل زیان‌بار، ورود ضرر و رابطه سببیت. در مورد آثار مسئولیت مدنی تولیدکنندگان مواد خوراکی معیوب آثار مدنی در نظام حقوقی افغانستان پیش‌بینی شده است که جبران خسارت اعم از (مادی و معنوی) می‌باشد.

- ابراهیم زلمی، مصطفی. (1398) قواعد فقهی معاصر، انتشارات احسان.
- اکبری، مرضیه. (1391) تحلیل حقوق مصرف‌کننده خودرو در حقوق ایران
کارشناسی ارشد) دانشگاه اصفهان، اصفهان.
- تاجمیری، امیر تیمور. (1370) حقوق مدنی، تهران، انتشارات افرینه.
- توانای فرد، حسن. (1385) فرهنگ تشریحی اقتصاد، تهران، انتشارات جهان رایانه.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر. (1399) ترمینولوژی حقوق، انتشارات گنج دانش.
- رحیمی، محمد اسحاق. (1397) مسئولیت مدنی و الزام‌های خارج از قرارداد،
انتشارات فرهنگ.
- رسولی، عبدالحسین. (1398) مسئولیت مدنی غیر قراردادی در حقوق افغانستان،
انتشارات واژه.
- الزحیلی، وهبه. (بی تا) الفقه الاسلامی و ادله، ج 4.
- زرکلام، ستار و هاشمی، سیدرضا. مبانی مسئولیت تولیدکنندگان در فقه و نظام حقوقی
ایران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی پرتال جامع علوم انسانی، بی
تا.
- ساکت، محمد حسین. (1387) حقوق شناسی، انتشارات ثالث.
- سنهوری، عبدالرزاق. (1390) دوره حقوق تعهدات (ضمان قهری) ج 2، انتشارات
دانشگاه قم.
- صادقی، محمود وحسامی، زینب. (1397) حمایت از حقوق مصرف‌کننده در قرارداد
های مشارکتی زمانی، فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی، شماره 81.
- صفایی، سیدحسین. و همکاران، (1394) مبانی مسئولیت مدنی تولیدکنندگان کالا و
ارائه دهندگان خدمات، مطالعه تطبیقی در حقوق ایران، اسلام، امریکا و اتحادیه
اروپا، مجله پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب، شماره 6.
- عمید، حسن. (1389) فرهنگ عمید، انتشارات امیرکبیر.

قاسمی، عبدالخالق. (1392) مسئولیت مدنی ناشی از نقض قرارداد، انتشارات دانشگاه کاتب، کابل.

قانون حمایت از مستهلک، منتشره جریده رسمی، شماره 1241، 1395.

قانون مدنی، افغانستان، منتشره جریده رسمی، شماره 353، 1355.

کاتوزیان، ناصر. (1386)، حقوق مدنی الزام‌های خارج از قرارداد (ضمان قهری-

مسئولیت مدنی) انتشارات دانشگاه تهران، ج 1.

کاتوزیان، ناصر. (1386)، محدودیت آزادی قراردادی بر مبنای حمایت از مصرف-

کننده، فصلنامه حقوق، مجله حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، دوره 38،

شماره 3.

کاتوزیان، ناصر. (1392)، اثبات و دلیل اثبات، انتشارات میزان، ج 7.

مجددی، یحیی. (1398)، مسئولیت مدنی (حوادث حقوقی) انتشارات قدس، هرات

افغانستان.

مراغی، عبدالفتاح. (1425 ق) العناوین، مؤسسه نشراسلامی، قم، ج 2.

مصباح یزدی، محمدتقی. (1386) دروس فلسفه اخلاق، تهران، انتشارات اطلاعات.

منوچهر. (1372) فرهنگ علوم اقتصادی، انتشارات امیرکبیر، ج 2.

نوفرستی، محمد. (1390) مبانی اقتصاد خرد با نگرشی به اقتصاد ایران، تهران،

انتشارات مؤسسه خدمات فرهنگی رس